➢ یازده) روایت مسعده بن صدقه

« عَلِیٌّ بْنُ إِبْرَاهِیمَ، عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ: عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَلَیْهِ السَّلَامُ، قَالَ: سَمِعْتُهُ یَقُولُ: «کُلُّ شَیْءٍ هُوَ لَکَ حَلَالٌ حَتّٰی تَعْلَمَ أَنَّهُ حَرَامٌ بِعَیْنِهِ، فَتَدَعَهُ مِنْ قِبَلِ نَفْسِکَ، وَ ذٰلِکَ مِثْلُ الثَّوْبِ یَکُونُ قَدِ اشْتَرَیْتَهُ وَ هُوَ سَرِقَةٌ، أَوِ الْمَمْلُوکِ عِنْدَکَ وَ لَعَلَّهُ حُرٌّ قَدْ بَاعَ نَفْسَهُ، أَوْ خُدِعَ فَبِیعَ، أَوْ قُهِرَ، أَوِ امْرَأَةٍ تَحْتَکَ وَ هِیَ أُخْتُکَ، أَوْ رَضِیعَتُکَ، وَ الْأَشْیَاءُ کُلُّهَا عَلٰی هٰذَا حَتّٰی یَسْتَبِینَ لَکَ غَیْرُ ذٰلِکَ، أَوْ تَقُومَ بِهِ الْبَیِّنَةُ».»[1]

ما می‌گوییم:

۱. در استدلال به این روایت، سابقاً سخن گفتیم و سند آن را تصحیح کردیم

۲. مرحوم بجنوردی درباره استدلال به این روایت چنین می‌نویسد:

«و بعد ما عرفت من أنّ المتبادر من لفظة «البینة» فی الروایات هو شهادة شاهدین، فدلالة هذه الروایة علی عموم حجّیتها فی کلّ موضوع و عدم اختصاصها بباب القضاء واضحة، إذ الجمع المعرّف باللام یفید العموم، مضافا إلی تأکید کلمة «الأشیاء» بکلمة «کلّها». فمعنی الروایة أنّ جمیع الأشیاء، أی الموضوعات الخارجیّة علی ذلک، أی الحلّیة إلی أن تعرف بالعلم الوجدانی حرمتها أو بالبیّنة، فجعل علیه السّلام قیام البیّنة بمنزلة العلم فی حصول غایة الحکم بالحلّیة فی جمیع الأشیاء، سواء أ کان فی باب القضاء أو غیرها.»[2]

۳. مرحوم بجنوردی خود اشکالات مطرح شده بر این روایت را برمی‌شمارد و از آن جواب می‌دهد:

« الأوّل: عدم اعتبارها، لأنّ راویها مسعدة عامّی و لم یوثّقوه. و فیه: أنّ عمل الأصحاب بها یوجب الوثوق بصدورها، و موضوع الحجّیة هو خبر الموثوق الصدور، لا خبر الثقة. »[3]

[ما سابقاً مسعده بن صدقه را توثیق کردیم]

«الثانی: أنّ المراد بقوله علیه السّلام «حتّی یستبین لک غیر ذلک، أو تقوم به البیّنة» العلم و العلمی، فیحتاج إثبات أنّ البیّنة – أعنی شهادة عدلین – دلیل علمی فی جمیع الموضوعات، سواء أ کان فی باب القضاء أو غیر القضاء إلی دلیل آخر غیر هذه الروایة. و فیه: أنّه و إن تقدّم أنّ لفظة «البیّنة» معناها لغة هی الحجّة الواضحة و لعلّه عرفا أیضا کذلک، فلو کان المراد فی هذه الروایة هذا المعنی فهو کما توهّم و یحتاج إثبات أنّ البیّنة بمعنی شهادة عدلین من الحجّة الواضحة إلی

---

[1] . الکافی (ط- دارالحدیث)، ج۱۰، ص۵۴۲، ح۹۳۹۹

[2] . القواعد لفقهیة، ج۳، ص۱۲

[3] . همان

دلیل آخر غیر هذه الروایة. و لکن قلنا إنّ هذه الکلمة بواسطة کثرة الاستعمال فی شهادة اثنین علی موضوع عند العرف صارت منقولا عرفیا، و إن أنکرت کونها منقولا عرفیا فلا یمکن إنکار أنّها منقول شرعی، لما قلنا من أنّها فی لسان الشارع ظاهرة فی شهادة عدلین. مضافا إلی أنّها لو کان المراد منها مطلق الحجّة الواضحة یلزم أن یکون قسم الشیء قسیما له، لوضوح أنّ الاستبانة – أی العلم – قسم من الحجّة الواضحة، بل أعظم و أجلی مصادیقها.»[1]

[اولاً: گفتیم مرحوم خویی در اینکه تا قبل از ائمه متأخر شیعه (ع) نقل شرعی یا عرفی حاصل شده باشد، تشکیک کرده بودند.

ثانیاً: اگر «یستبین لک» را به معنای علم وجدانی یا اطمینان شخصی بگیریم، عطف مبیّن شدن به علم وجدانی (با توجه به لک) به مبیّن شدن با بیّنه خارجیه عطف قسیم به قسیم است.]

« الثالث: أنّ البیّنة فی هذه الروایة جعلت غایة للحلّ، فکأنّه قال علیه السّلام: کلّ شیء لک حلال حتّی تعلم حرمته أو تقوم البیّنة علی حرمته، و لا تدلّ إلاّ علی حجّیة البیّنة لإثبات حکم الحرمة، لا إثبات الموضوعات کخمریّة مائع، أو کریة ماء، أو اجتهاد زید أو عدالته، و أمثال ذلک من الموضوعات، بل لا تدلّ علی حجّیتها لإثبات سائر الأحکام الجزئیة کنجاسة ذلک الشیء، أو ملکیّته لفلان، أو زوجیّة فلانة لفلان و أمثال ذلک، و المدّعی هو عموم حجّیتها فی جمیع الموضوعات. و فیه: أنّ الظاهر و المتفاهم العرفی من هذه الروایة هو أنّ الحرمة لا تثبت باحتمال ما هو موضوع الحرمة، بل لا بدّ من العلم بالموضوع و أنّه سرقه أو هی رضیعة ذلک الشخص، و أمثال ذلک مثل أنّه میتة أو خمر أو غیر ذلک، أو أن تقوم البیّنة علی ذلک الموضوع، أی یحتاج إثبات الحرمة و ارتفاع الحلّیة علی إثبات ما هو موضوع الحرمة، و المثبت للموضوعات إمّا العلم أو البیّنة، فجعل علیه السّلام البیّنة عدلا للعلم. »[2]

[۱. اشکال آن است که اولاً روایت حرمت این شیء یا حلیت آن شیء (حکم جزئی) به وسیله بیّنه را ثابت می‌کند ولی اینکه این شیء خمر است (موضوع) را به وسیله بیّنه ثابت کند، معلوم نیست. و ثانیاً: روایت صرفاً بحث حرمت و حلیت (احکام تکلیفی) را ثابت می‌کند و نمی‌تواند احکام وضعی جزئی را ثابت کند.

۲. پاسخ هم آن است که: ظاهر روایت آن است که چون بیّنه (یا علم) می‌گوید که این موضوع، موضوع حرمت است، حرمت واقع می‌شود. یعنی چنین نیست که روایت بگوید: «علیرغم اینکه احتمال می‌دهی این

[1] . همان

[2] . همان، ص۱۳

خواهرت باشد، حکم حرمت ازدواج آن برداشته شده است» بلکه روایت می‌گوید: «وقتی بینه می‌گوید این خواهرت است، تو هم بگو خواهرت است و وقتی خواهرت بود پس حکم حرمت ازدواج ثابت است.» البته حجیت برای بیّنه در موضوعات (احراز موضوع) به جعل شارع است.]

۴. اما درباره روایت مسعده بن صدقه مشکل همان است که نمی‌توان مطمئن بود که مراد از بیّنه آن باشد که شهادت عدلین به نحو تعبدی حجت است. البته شهادت عدلین نوعاً مصداق بیّنه بوده است ولی اگر جایی باعث اطمینان و روشن شدن موضوع نشد، آیا باز هم بیّنه است.